

A.H.J. Dautzenberg

Wie zoet is

ROMAN

Uitgeverij Atlas Contact
Amsterdam/Antwerpen

- Barmhartigheid. Dat is waar ik naar streef. Barmhartigheid. Luister je?
- Ja, ik luister. Wat moet ik anders.
- Zachtmoedigheid, vriendelijkheid, gelijkmoedigheid. Met die triptiek treed ik het leven voortaan tegemoet. In die volgorde ook. Zachtmoedigheid. Vriendelijkheid. Gelijkmoedigheid. Het triumviraat van de barmhartigheid. En dat is goed nieuws voor je. Luister je?
- Goed nieuws voor me.
- Ook mensen die het eigenlijk niet verdienen, zullen mijn liefde ontvangen. Ik open mijn hart voor de vijand. Dus ook voor jou. Poortje open, liefde naar buiten. Trip, trip, trip.
- Ik ben geen vijand.
- Ho, ho, nu niet meteen misbruik maken van de situatie. We weten allebei wie jij bent, dus alsjeblieft geen weerwoord nu. Is dat begrepen?
- Nee, dat is niet begrepen. Ik ben je vijand niet. Je hebt de verkeerde persoon voor je.
- *Je bent een liegbeest, een jokkebrok/ van achteren en van voren/ maar ga d'r alsjeblieft mee door/ want het is zo grappig om te horen.*
- Ik lieg niet, ik... AU!
- *Eigen schuld, dikke bult.*
- En dat noem jij barmhartigheid? Idioot!
- Wat betreft barmhartigheid zit ik in de opstartfase. Je moet dus wel een beetje meewerken. Begrijp je?

- Nee, dat begrijp ik niet.
- Nee, dat wíl ik niet begrijpen.
- AU! Je doet me pijn!
- De vraag die thans voorligt is: hoe ben ik voor de ander? En gespiegeld: hoe ga ik met mezelf om? Als een slachtoffer? Nee. Nee. Nee. Jij bent dus ook geen slachtoffer. Tot zover alles duidelijk?
- Nee, maar maakt dat wat uit?
- Dat lijkt me wel, me-neer-tje. Alles staat of valt met wederzijds begrip. Liefde geven is liefde ontvangen. We moeten ons hart laten spreken.
- Heb jij eigenlijk wel een hart?
- Uhhh, *wrong question*. Heb jij eigenlijk wel een hart?
- Een onzinnige vraag.
- Uhhh, *wrong answer*.
- Wat wil je van me horen?
- *Spiegeltje, spiegeltje aan de wand/ wie is de stoutste Sinterklaas van het hele land?*
- Liedjes. Sprookjes. Wat wil je daar in godsnaam mee bereiken? Maak me liever los, dan kunnen we als twee volwassen mensen met elkaar praten.
- Als twee volwassen mensen. Hoor wie het zegt! Als twee volwassen mensen. Alsof dat mogelijk is! Hoe stel je je dat voor, als twee volwassen mensen?
- Gewoon, praten, samen.
- Gewoon. Praten. Samen. Als twee volwassen mensen. Laat me niet lachen.
- Ik meen het.
- Weet je wat ik meen?
- AU! Godverdomme, lul!
- Het lijkt me niet verstandig dat je dat onderwerp ter sprake brengt. Dat ben je vast wel met me eens?

- Wat bedoel je daar nu weer mee?
- Wat zou ik dáár toch mee bedoelen?
- Ik weet echt niet waar je het over hebt.
- Weet je dat zeker?
- Ja!
- Weet je dat he-le-maal zeker?
- Ja, dat weet ik zeker!
- Of ben jij misschien een leugenaar?
- AU!
- Ben jij misschien een kleine Pinokkio?
- Hou op! Barmhartigheid! Laten we over barmhartigheid praten!
- Zo, barmhartigheid. Daar wil jij dus over praten?
- Graag.
- En waarom, als ik zo vrij mag zijn?
- Er is weinig barmhartigheid in de wereld.
- Weinig barmhartigheid in de wereld.
- Maar dat kunnen we veranderen.
- Dat kunnen we veranderen.
- Laten we samen streven naar barmhartigheid.
- Samen streven naar barmhartigheid. Dat is mooi gezegd.
- Ik meen het.
- Samen streven naar barmhartigheid... Dat is mooi gezegd.
- Dat bedoel ik.
- Zachtmoedigheid. Vriendelijkheid. Gelijkmoedigheid.
- Ja.
- Daar moeten we naar streven.
- Ja, ja, dat bedoel ik.
- Ssssst... Barmhartigheid heeft stilte nodig... Reflectie...

- Dat ben ik met je eens.
- Ssssst... Poortje open, liefde naar buiten. Trip, trip, trip...
- Ja, stilte.
- Trip, trip, trip...

Appeltjes van oranje

1 Herman Smit

Op het perron staat een kale man geduldig te wachten. Het is veel te warm voor een wollen jopper, maar hij lijkt in een ander jaargetijde te leven. Wellicht waant hij zich door het gespreksonderwerp al in de vroege winter. Wanneer ik uit de trein stap, steekt hij zijn hand op. Over het grote middenperron loop ik naar hem toe.

‘Welkom in Haarlem!’

Hij heeft een opvallend lage stem, die aangenaam wordt gedempt door de koepel van het station.

In een tergend traag tempo lopen we via een nagenoeg lege winkelstraat naar de Grote Markt. Allebei zwijgzaam. Het is de eerste keer dat ik in deze stad ben, dus ik laat me graag leiden. Bovendien ben ik moe. Ik slaap de laatste tijd bijzonder slecht.

‘*I always liked it slow./ Slow is in my blood.*’ Een verontschuldiging, en vast ook een poging van Smit om de ongemakkelijke stilte te verdrijven.

‘Leonard Cohen. Geniale songschrijver. *I always liked it slow:/I never liked it fast.*’ Ik heb het vermoeden dat de tekst over geslachtsgemeenschap gaat, niet over wandelen, maar ik zwijg.

Bij het standbeeld van Laurens Janszoon Coster houden we halt.

‘Lautje! Het onderwijs heeft veel aan hem te danken. Wist u trouwens dat hij de boekdrukkunst per toeval heeft ontdekt? Hij kerfde met een mes de naam van zijn geliefde in een eik, even verderop, in de Haarlemmer-

hout. De letters vielen in het zand. Toen hij ze met de neus van zijn schoen nonchalant wegwipte – u moet weten: Coster was een neuroot – zag hij afdrukken in het zand. Eureka!’

Herman Smit loopt opgelucht verder, de verlegenheid lijkt voor even verbannen.

De man doet me qua fysiek denken aan meester Boymans van mijn lagere school. Een onderwijzer heette toen nog meester. Mijn moeder heeft een keer ruzie met hem gemaakt, dat weet ik nog goed. En dat moest ik bezuren, want ook ouders stonden op een lagere trede dan de meesters. Waar de ruzie over ging kan ik me niet meer herinneren. Maar mijn moeder was een lieve vrouw, dus die Boymans moet het behoorlijk bont hebben gemaakt.

We gaan café Koops binnen. Een interieur met veel hout en koper. We bestellen allebei een biertje en nemen plaats aan een stil tafeltje.

Smit is een bescheiden, beetje schuwe man. Wanneer hij praat, wil hij eigenlijk wegstijgen, maar uit beleefdheid moet hij zich wel tot mij richten. Langdurig oogcontact gaat hem echter slecht af. Enigszins herkenbaar.

Smit vertelt dat hij tot aan zijn pensionering in 2011 leraar was in het basisonderwijs, ruim veertig jaar lang. Altijd voor de klas gestaan. De gebruikelijke bestuursfunctie op latere leeftijd was niks voor hem. Tijdens vergaderingen verdwijnt zijn passie. ‘Alle energie stroomt dan uit mij weg. Alleen in de klas voel ik me op mijn gemak.’

Dan voelt u zich als Sinterklaas vast vaak ongemakkelijk?

‘Dat valt wel mee. Als Sinterklaas hoef je niet te vergaderen.’

Maar u mist de veiligheid van het klaslokaal...

‘Ik zou het klaslokaal niet als “veilig” willen bestempelen; kinderen kunnen behoorlijk onvoorspelbaar zijn, en uiterst onaangenaam.’

En toch voelt u zich daar op uw gemak...

‘Kinderen zijn ook leergierig en dankbaar. Het is eervol om met kinderen te werken. Je werkt mee aan hun toekomst.’

Ze willen alleen maar cadeautjes en snoep...

‘Sinterklaas is een wijze man. Kinderen willen horen wat ik te zeggen heb. Die pakjes zijn bijzaak, die vinden ze thuis in hun schoen. Naar Sinterklaas luisteren is veel spannender.’

Is dat zo?

‘Ja hoor. Ik geef bijna nooit cadeautjes, en toch staan er rijen met kinderen te wachten om mij te begroeten.’

Ze krijgen snoep...

‘Dat vergeten ze vaak aan te nemen, omdat ze totaal in Sinterklaas opgaan. Kinderen zijn helemaal niet zo gefocust op zoetheid. Ouders gebruiken snoep om hun afwezigheid te compenseren, want ze hebben het drukdruk. Sinterklaas heeft wél tijd voor ze, hij komt zelfs helemaal uit Spanje om ze te ontmoeten. Kinderen voelen dat...’

Had mijn moeder het druk? Ze was altijd thuis als ik uit school kwam. En dan praatten we over wat ik geleerd had. Dat was fijn.

Smit laat het bier in zijn glas een beetje deinen. Hij lijkt mij een eenzame man.

‘Ik denk dat iedereen zich op z’n minst nog flarden van

zijn ontmoetingen met Sinterklaas kan herinneren. Die man maakt natuurlijk ook grote indruk: hij ziet er imposant uit, is stokoud, wijs, weet alles van de kinderen, roept ze ter verantwoording, rijdt over daken en stopt cadeautjes in hun schoen. Die combinatie kún je niet vergeten. Sinterklaas is groter dan het leven. Een mythische figuur die aandacht voor je heeft. Je naam staat in zijn boek, hij heeft je het hele jaar in de gaten gehouden. Ik geef het je te doen. Dat moet wel indruk maken, nietwaar?’

Inderdaad, Herman Smit.

Ik herinner me nog vele details...

‘Dat verbaast mij niets.’

Ik zie hem nog zo voor me...

‘Precies!’

En dat is niet fijn...

‘Dat kan ik me levendig voorstellen.’

Aha!

Daar bedoelt u mee?

‘Kinderen kunnen schrik hebben van Sinterklaas. Ouders maken de kinderen vaak bang, bijvoorbeeld door te zeggen dat de Sint ze mee zal nemen naar Spanje. Maar diep vanbinnen weten kinderen dat Sinterklaas een goede man is. Ze zien hem als een sprookjesfiguur die echt bestaat.’

Ik schrik van mijn offensieve aanwezigheid. Ik moet het gesprek rustig opbouwen. Een verkenning vereist geduld. Laat staan een ontmaskering. Ik heb even afstand nodig en stel voor om nog twee biertjes te halen.

In de wandspiegel achter de bar zie ik een misprijzen-de man. Hij heeft opnieuw gelijk. Negeren!

Geconcentreerd kijk ik naar het tappen door de kaste-

lein. Hij schuimt de glazen kordaat af. Het blijft een mooie handeling. En betekenisvol, zeker in een kroeg, waar de emoties hoog kunnen oplopen. Goed dat iemand de rust kan bewaren. Al heeft de handeling ook iets dubbels: elk nieuw biertje kan de hersenen immers laten schuimen.

Even verderop zit een kale man. Een kale man die voor Sinterklaas speelt. Hij draagt dan een jurk en een lange, witte baard. En een mijter, niet te vergeten. Een puntmuts met een kruis.

En daar is de haat! En die komt hoogst ongelegen, ik moet me professioneel opstellen. Ik probeer aan mijn moeder te denken. Mijn moeder was een schat. Mijn moeder kende geen haat, alleen maar liefde...

De kastelein zet de biertjes voor me neer. Ik pak ze op en loop naar Sinterklaas.

Herman Smit neemt meteen een flinke slok, al krijg ik niet de indruk dat hij ervan geniet. Smit lijkt me geen genietter, meer een calvinistische kapitein met een hang naar een koersvast leven.

De spieren in mijn handen staan strak. Mijn vingers willen voor narrige krabben spelen. Sinds ik gestopt ben met mijn medicijnen dienen de spastische gebaren zich regelmatig aan. Ze onderdrukken kost veel energie. Ik vouw mijn handen in de bidhouding. Smit lijkt het opgemerkt te hebben, hij kijkt zwijgend naar zijn glas. Ik moet het gesprek snel weer op gang brengen.

Is het niet gevaarlijk dat een man met mythische proporties zoveel invloed kan hebben op een kind?

Hij kijkt me opgelucht aan, dankbaar dat de stilte is verdreven.

‘U moet niet vergeten dat Sinterklaas vroeger louter

een opvoedkundige taak had. Eens per jaar kwam hij langs en corrigeerde hij het losbandige gedrag van de kinderen. Hij hielp als het ware de ouders om het kind op het goede spoor te houden, of te krijgen. Sinterklaas was toen ook veel strenger, maar dat geldt ook voor de onderwijzers. Aan het gezag van Sinterklaas viel niet te tornen.'

Ik krijg de indruk dat u terugverlangt naar die tijd...

'In bepaalde opzichten wel, daar hebt u gelijk in. Ons beroep is er met de jaren niet gemakkelijker op geworden.'

En het beroep van Sinterklaas?

'Vreemd genoeg is dat nauwelijks veranderd. Sinterklaas ziet er nog hetzelfde uit en hij heeft nog altijd veel autoriteit. Hij is er met de jaren iets vriendelijker op geworden, dat wel, maar hij mag gelukkig nog altijd een beetje bars overkomen. Sinterklaas is de baas.'

Maar de opvoedkundige injecties verdwijnen...

'Dat is nog maar zeer de vraag. Ik merk dat ouders nog altijd zeer tevreden zijn als ik hun kind op het hart druk om braaf te zijn. "Heb je gehoord wat Sinterklaas tegen je zei? Knoop dat maar goed in je oren!" Het is een mantra die ik duizenden keren heb opgevangen. Ouders gebruiken het feest nog altijd om hun kind morele lessen bij te brengen.'

Een machtig man...

'In bepaalde opzichten wel, ja. Opvallend genoeg blijven de morele lessen hangen, ook als de kinderen allang niet meer in Sinterklaas geloven. Jongens van tien, twaalf jaar kijken me vaak van een afstandje onderzoekend aan, maar altijd zie ik ook een sprankje twijfel in hun ogen. Alsof een deel van ze nog in me gelooft. Dat

verdwijnt ook niet. Bij jonge ouders kom ik diezelfde blik tegen.’

Herman Smit is een behoorlijk verticaal ingestelde man. Een verticaal ingestelde man met principes. Hij maakt inderdaad een eenzame indruk. Ik vermoed dat hij een groot persoonlijk drama met zich meestorst. Ik zit dus op het goede spoor. Maar eerst moet ik hem laten ontdooien. Weerloos maken en dan toeslaan.

Ik vraag hem naar zijn ontmoeting met Bram van der Vlugt. Daarover schreef hij uitgebreid in zijn mail. Uit zijn woorden maakte ik op dat hij er nogal trots op is. En inderdaad, zijn ogen lichten op wanneer hij over hem spreekt.

‘Bram was een voorbeeld voor me. Hij speelde bijna vijfentwintig jaar Sinterklaas, en dat deed hij voortreffelijk: vriendelijk, maar op zijn tijd zei hij waar het op staat. Bram durfde ook politici de maat te nemen. Bram was niet bang. Hij had het natuurlijk ook een stuk makkelijker dan zijn voorganger, Adrie van Oorscot. Die moest transformeren van humeurige oude man in de jaren zestig tot liefdevolle kindervriend in de jaren zeventig. Gelukkig is hij daarin niet doorgeslagen en is hij blijven werken aan zijn autoriteit, en Bram trok die lijn door. Ik houd mijn hart vast voor Stefan de Walle. Als je hem de vrije hand geeft, dan maakt hij van Sinterklaas een clown, met zijn slapstick. Dat onhandige loopje, die quasi-onnozele blik... Wist u trouwens dat Adrie van Oorscot een broer was van de roemruchte uitgever Geert van Oorscot? Dat schijnt een onbetrouwbare en opvliegende man te zijn geweest, maar hij verstond zijn vak. Ik heb alle delen van de Russische Bibliotheek. Toergenjev. Gogol. Tolstoj. Tsjechov!’

Stefan de Walle, Geert van Oorschot, Tsjechov – waar gaat dit naartoe? Smit bemerkt mijn onrust.

‘Maar ik had het over Bram van der Vlugt. Drie jaar geleden dronken we samen een kopje koffie; ik had hem gemaïld met de vraag of hij voor een aanstaande Sinterklaas enkele adviezen had. Tot mijn grote verbazing ging hij gelijk op mijn uitnodiging in. We spraken af in het café van de Stadsschouwburg in Amsterdam. Hij nam ruim een uur de tijd voor me. Over de adviezen kan ik helaas niets zeggen. Sinterklazen hebben zo hun beroepseer.’

Kijk! Het wordt warmer. En kinderachtiger. Heel goed.
Een beroepseer, dat klinkt geheimzinnig...

‘Bepaalde informatie kunnen Sinterklazen alleen met elkaar delen. Dat lijkt me logisch.’

U maakt me nieuwsgierig...

‘Helaas.’

Geeft hij tips over hoe om te gaan met krijsende kinderen?

‘Gáf, ik heb nu geen contact meer. Maar over die tips kan ik niets zeggen.’

Maar over die tips kan ik niets zeggen. De aansteller.
Hop!

Vinden Sinterklazen het eigenlijk vervelend als kinderen op hun schoot komen zitten, of genieten ze daar stil-tjes van?

En daar is de kwetsbare blik in zijn ogen!

‘Dat heb ik inderdaad liever niet...’

Want?

‘Laat de kinderen maar naast of voor mij komen staan. Ik buig wel om met ze te praten, nietwaar? Die gezagsverhouding hóórt ook bij Sinterklaas. Ik ben geen *nanny*

die de kinderen op de knie laat galopperen – *hop, paard-je, hop*. Daar ben ik niet zo van.’

En als ouders hun dreumes op uw kruis neerplanten?

‘Dan verzoek ik ze vriendelijk om het kind zelf vast te houden.’

En daar geven ze gehoor aan?

‘Uiteraard. Sinterklaas heeft gelukkig nog altijd veel te vertellen. Bovendien vraag ik het keurig, met een bariton, een beetje dwingend. Maar ik laat niet merken dat ik me erger.’

De Sinterklaas uit mijn jeugd heeft ook een zware stem...

‘Een tenor kan nooit een goede Sinterklaas zijn, laat staan een countertenor. Net zomin als een voetballer met een hoge stem aanvoerder kan worden... Kunt u zich nog herinneren dat Johan Cruijff de leiderschapskwaliteiten van Gerald Vanenburg bekritiseerde? “Daar heeft hij de stem niet voor,” zei Cruijff.’

Later betuigt hij spijt...

‘Cruijff had natuurlijk gelijk, al mag je zoiets nooit hardop zeggen. Iedereen weet dat Sinterklaas een lage stem heeft. Vrouwen zijn dan ook niet geschikt voor die rol.’

Ik ken vrouwen met een lage stem...

‘Uitzonderingen bevestigen de regel, nietwaar?’

Kinderen horen waarschijnlijk geen verschil...

‘Daar geloof ik geen sikkepit van.’

Ze herkennen zelfs hun eigen vader niet onder de baard...

‘Maar wel hun moeder! Kinderen zijn auditief ingesteld; een vrouwenstem doorbreekt de magie. In de klas luisteren kinderen ook beter naar een man dan naar een

vrouw. Dat komt voornamelijk door de stem. Daar is onderzoek naar gedaan.'

Tegenwoordig geldt dat toch niet meer?

'Juist wel. De feminisering van het onderwijs is een slechte zaak. Er staan bijna alleen nog maar vrouwen voor de klas. Vooral de jongens lijden daaronder, ze missen een voorbeeld waar ze zich aan kunnen spiegelen.'

Smit lijkt zich te herstellen nu hij zijn stokpaardjes weer kan berijden. Ik krijg niet goed vat op hem.

Ik zeg dat ik vrouwen voor de klas een verademing vind. Dat het goed is dat de dominantie van mannen wordt doorbroken. Dat mannen vaak agressief zijn. Dat vrouwen wél over gevoelens kunnen praten.

Smit draait nu ongemakkelijk op zijn stoel. Met zijn knokige vingers duwt hij zijn lege bierglas van links naar rechts. Zijn ogen zijn strak op de tafel gericht. Hij ademt zwaar.

Ik zeg dat mannen vaker kinderen pijn doen dan vrouwen.

Wat volgt is een minutenlange stilte. Uiteindelijk staat Smit op en gaat naar het toilet. Op de terugweg bestelt hij twee vaasjes en wacht geduldig tot ze getapt zijn. Hij rekt af. Aan de transactie te zien betaalt hij ook voor de vorige consumpties. Alles aan zijn lichaamshouding verraadt dat hij het gesprek op een beleefde manier wil afronden.

Gaat het?

'Ja hoor. Ik ben alleen een beetje moe.'

Heeft dat met ons gesprek te maken?

'Zeker niet.'

Vrouwen met een mijter op...

'Daar heb ik u mijn mening over gegeven.'

Dat ziet u in de toekomst niet gebeuren?

‘Nooit.’

Daar bent u stellig in...

‘Sinterklaas is al eeuwenlang een man. Daar is niets stelligs aan, dat is nu eenmaal zo.’

Eeuwenlang mogen vrouwen niet stemmen, eeuwenlang is slavernij een lucratieve bedrijfstak...

‘U haalt nu zaken door elkaar.’

Tradities veranderen...

‘Maar Sinterklaas zal altijd een man blijven.’

En een homo?

‘Dat lijkt me geen enkel probleem.’

Misschien vinden sommige ouders dat wel een probleem...

‘Daar kan ik me in deze tolerante tijd niets bij voorstellen. Homoseksuelen zijn volledig geaccepteerd.’

Jaja.

Beleeft u eigenlijk plezier aan het spelen van Sinterklaas?

‘Plezier is een groot woord...’

Nee dus...

‘Plezier, plezier... Ik zie het meer als een plicht. Een dankbare plicht.’

Een dankbare plicht? Dat lijkt me een paradox...

Smit gaat nu rechtop zitten. Nog één antwoord, schat ik zo in.

‘Laat ik u nog dit zeggen. Mijn hele werkzame leven heb ik aan het onderwijs gegeven. Misschien is dat een roeping, ik weet het niet. Maakt ook niet uit. Als je dan gevraagd wordt om voor Sinterklaas te spelen, dan kun je niet weigeren. De Grote Onderwijzer... Het is een logisch gevolg van mijn loopbaan, nietwaar? Een onder-

wijzer voelt denk ik het best aan wat Sinterklaas vertegenwoordigt – kán vertegenwoordigen. Ik hoor de meest vreselijke verhalen over collega's in andere steden, dus ik weet dat Sinterklaas als symbool vaak wordt misbruikt. Mijn taak is het om ook de komende jaren in Haarlem te laten zien hoe het moet.'

Hoe het kán...

'Nee, hoe het móét.'

Op de Grote Markt nemen we afscheid. Herman Smit wijst naar het stadbeeld van Coster. 'Lautje houdt iedereen hier in de gaten.'

Vanuit de trein zie ik hoe het avondrood langzaam wordt opgepeuzeld door het zwart.

[Gepubliceerd op 9 juli om 20.00 uur]

Reacties (0)